

Turizmde Rekabet: Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye'nin ve Avrupa'nın Değerlendirilmesi

Competitiveness in Tourism: Evaluation of Turkey and Europe in the Travel & Tourism (T&T) Competitiveness Report

Burhan AYDEMİR¹
Uğur SAYLAN²
Fatih AYDOĞMUŞ³

ÖZET

Günümüzde "rekabet avantajı" terimi, turizm literatürünün önemli bir parçası haline gelmiştir. Turizm potansiyeline sahip birçok ülkenin pazar payını ve ulusal gelirini arttırmak amacıyla uluslararası turizm piyasasında birbirleri ile kıyasıya bir rekabet içinde oldukları görülmektedir. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin turizm sektörü açısından Avrupa Ülkeleri içindeki karşılaştırmalı rekabet gücünü belirleyen faktörlerin neler olduğunun belirlenmesidir. Bu amaçla, Dünya Ekonomik Forumu'nun (World Economic Forum-WEF) yayınladığı 2013 Seyahat ve Turizmde Rekabet Edebilirlik Raporundaki verilerden faydalanılmıştır. Avrupa ülkelerinin bir kısmı ile Türkiye'nin rekabet düzeylerini belirleyen faktörler ele alınmıştır. Rekabet değişkenleri 3 kategoride toplanmıştır. Bunlar; düzenleyici çerçeve, iş ortamı ve altyapı ile beşeri, kültürel ve doğal kaynaklardır. Ayrıca Dünya Ekonomik Forumu'nun daha önce yayınladığı raporlardaki Türkiye'nin rekabet düzeyi hakkında da bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin uluslararası turizm sektöründeki rekabet gücünü olumlu ve olumsuz etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemini esas alan, veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada, verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, Türkiye zengin kültürel miras açısından dünya sıralamasında ön sıralarda yer almaktadır. Ayrıca hava ulaşım altyapısında yapılan iyileştirmelerin ve turizm yatırımlarının sektörün büyümesine olumlu katkı sağladığı belirlenmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik, sağlık-hijyen ve karayolu ulaşımı açısından ise Türkiye'nin sıralamada kötü durumda olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dünya Ekonomik Forumu, Rekabet, Rekabet Düzeyi, Avrupa Ülkeleri, Türkiye

ABSTRACT

In present time, the term "competitive advantage" has become a significant part of the tourism literature. Many countries with the tourism potential are seen to have a cutthroat competition in order to improve the market share and the national income in the international tourism market. The objective of this study is to determine possible factors, which mark out Turkey's comparative competition power in European Countries from the point of tourism. To serve this objective, data in The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 published by World Economic Forum (WEF), were used. Some European countries' and Turkey's factors determining the competition levels were handled. Competitive factors were gathered in 3 categories. These are; regulatory framework, business environment and infrastructure and human, cultural and natural resources. In addition, Turkey's competition levels in the reports published by WEF beforehand were informed. Nonetheless, it is tried to determine that positive and negative factors that affects competition power of Turkey in the international tourism sector. In this study which used documentary analysis method as data collection tool based on qualitative research method, descriptive analyses techniques were used to analyze the data. In consequence of these researches, Turkey is at the top in world ranking in terms of rich cultural heritage. It has also been identified that improvements made in air movement infrastructure and tourism investments make positive contributions to the development of the sector. Despite this, it has been identified that Turkey is in a bad state in ranking in terms of environmental sustainability, security, health and hygiene and road transport.

Keywords: World Economic Forum, Competitiveness, Competitiveness Levels, European Countries, Turkey

¹ Yar.Doç.Dr., Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu,

² Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi Emek Meslek Yüksekokulu, ugursaylan_87@hotmail.com

³ Y.Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı

1.Giriş

Rekabetçilik bir ülkenin üretkenliğini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler kümesi olarak tanımlanabilir. Bir ülkedeki rekabeti oluşturan bileşenlerdeki iyileşmenin o ülkeye yatırım çekmesi ve genel olarak verimlilikte, üretimde ve gelirlerde artışa yol açması, bunun da ülke halkının refahını artırması beklenir. Dış etkenlerin de olumlu katkılarıyla işletmeler bazı ülkelerde ve bazı bölgelerde daha verimli çalışan firmalar olur. Bu ülkeler rekabet avantajlarının yüksek olan yerlerdir (Ulengin vd., 2012:12). Rekabet imkânları (edebilirliği) yüksek olan ülkelerde işletmeler çeşitli sektörlere yönelme arayışı içerisindedir. Turizmin ekonomik etkileri fark edildiğinden beri, birçok ülke tarafından turizm endüstrisi, güçlü bir ekonomik kaynak olarak görülmektedir. Bu anlamda uluslararası turizm pazarındaki ülkeler, müşteri memnuniyeti sağlamak için sürekli yeni arayışlara girmektedir. Diğer bir ifadeyle turizm açısından popüler ülkeler arasındaki yarış, ülkeleri rekabet avantajı sağlamak için yeni arayışlara itmiştir (Kayar ve Kozak, 2008: 72-85).

Bir ülke, bölge ya da firma/işletmenin ürettiği mal ve hizmetlerin rakipleri ile kalite, fiyat, ürün çeşitliliği vb. bakımından yarışabilecek düzeyde olması, o ülkenin, bölgenin ya da firma/işletmenin rekabet gücünün göstergesidir. Turizm sektöründe pazardan istenilen payın alınması ve rekabet gücünün sürdürülebilirliği ise karşılaştırmalı üstünlüklerin rekabetçi üstünlüklere dönüştürülerek piyasa payının geliştirilmesine bağlıdır. Diğer bir deyişle; turizm destinasyonu; doğal çekiciliğini koruyarak, yeterli ve eğitilmiş işgücü ile yüksek verimlilik ve kalitede hizmet sunarak, ürün çeşitlendirmesine giderek, talep yapısını çok ciddi analiz edip ona uygun pazar ve rekabet stratejisi belirleyerek ve bunların sonucunda da müşterisini (turisti) memnun ederek, sektörde istenilen rekabetçi gücü sağlayıp; pazar payını, turist sayısını ve de turizm gelirini arttıracaktır.

Turizm rekabeti ile ilgili model geliştirmek ve rekabet gücünü hangi faktörlerin etkilediğini belirlemek; farklı turizm bölgelerinin güçlü ve zayıf yanlarının tespit edilmesine, turist sayısı ve turist harcamalarını artırılmasına ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında sektör ve hükümet yetkililerine büyük fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda, bir toplum için rekabetin geliştirilmesi demek, yeni iş imkânları ve daha iyi yaşam koşullarının sağlanması anlamına gelmektedir. Yeniliğin ve ekonomik büyümenin yolu zenginlik oluşumudur, bu da rekabet gücü elde edilebilmesiyle mümkün olabilecek bir uygulamadır (Bahar, 2004: 30).

Bu çalışmada, turizm sektörü açısından rekabet gücünü belirleyen faktörlerin neler olabileceği incelenmektedir. İlgili yazında, çeşitli destinasyonların rekabet gücünün Seyahat ve Turizmde Rekabet Edebilirlik Raporunda yer alan faktörleri ölçüt olarak incelendiği birçok araştırma bulunmaktadır (Balan vd., 2009; Koç, 2009; Mazanec ve Ring, 2011). Ancak Türkiye'nin rekabet düzeyini Dünya Ekonomik Forumu'nun (World Economic Forum-WEF) 2013 yılında yayınladığı Seyahat ve Turizmde Rekabet Edebilirlik Raporunda yer alan faktörlere göre inceleyen bir çalışmaya rastlanamamıştır. Ayrıca, yapılan çalışma ile Türkiye'nin turizm sektöründe özellikle

Avrupa bölgesindeki önemli rakiplerine göre olumlu/olumsuz yanlarının da belirlenmesi hedeflenmektedir. Böylece, Türkiye'nin Avrupa bölgesindeki önemli rakiplerine göre rekabet gücünü ve pazar payını nasıl arttırabileceği bilimsel bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.Turizmde Rekabet ve Turizm Sektöründe Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler

Turizm rekabeti; bir destinasyonun pazar payını ve gücünü sürdürmesi, onu koruması ve zaman içerisinde sürekli geliştirmesidir (d'Hauteserre, 2000: 23). Turizm endüstrisinde rekabet avantajı elde edebilmek için herhangi bir destinasyon, potansiyel ziyaretçilere açık alternatif destinasyonlardan üstün olarak tüm çekiciliklerini ve turist deneyimlerini sağlamalıdır (Dwyer ve Kim, 2003: 369). Turizmde rekabet ile ilgili birçok çalışmada rekabet gücünü etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır (Crouch ve Ritchie, 1999; Kozak ve Rimmington, 1999; Dwyer vd., 2000; Mihalic, 2000; Dwyer vd., 2001; İnal, 2003; Enright ve Newton, 2004; Bahar ve Kozak, 2005; Claver-Cortes vd., 2007; Crouch, 2007; Kozak, 2007; Hong, 2008; Smit, 2010; Angelkova vd., 2012; Dimoska ve Trimcev, 2012).

Crouch ve Ritchie (1999) destinasyon kavramını ve destinasyonların rekabetini belirleyen faktörleri bir model önerisiyle açıklamaya çalışmıştır. Buna göre; rekabet gücü yüksek bir destinasyon, orada yaşayan insanlara yüksek kaliteli bir yaşam sunar. Diğer bir ifadeyle bir destinasyonun rekabet edebilmesi orada yaşayan insanlara sunulan ekonomik, sosyal ve çevresel şartlara bağlıdır. İnal (2003) çalışmasında belirlediği ana unsurlar; ekonomik performans, devlet etkinliği, iş etkinliği, altyapı çalışmaları, yenilikler ve yatırım gibi unsurlardır. Mihalic (2000) ise destinasyon rekabetini, sosyal ve kültürel çevrelerde olduğu gibi turizm bileşenlerini doğal ve insan yapımı olarak ayırdığı çevresel bir bakış açısıyla tanımlar. Destinasyonların rekabet edebilirliğini belirleyen temel faktör olarak çevresel değerler ele almıştır. Güzel manzara, doğal yapılar, temiz su, hava ve biyolojik türlerin çeşitliğini korumak destinasyonlara rekabet avantajı sağlayabilir.

Turizm rekabeti alanında yapılan en kapsamlı çalışma Crouch'a ait olanıdır. Crouch'un (2007) çalışmasına göre; uzun dönemde en rekabetçi destinasyon, vatandaşlarına en iyi olanakları sağlayandır. Tabii ki bu rekabet gücünün elde edilebilmesinin, destinasyonun gelişimini sürdürülebilir temellere oturtması gerektiğini de belirtmektedir. Dwyer vd.,(2001)'e göre bir turizm ülkesi veya bölgesinin; rakipleri ile kıyaslandığında gelişimini sürdürüp, başarılı olabilmesi ve rekabet gücü elde edebilmesi ülkenin turizm sektöründeki ürün fiyatlarının rekabetçi yapıda olup olmadığı ile ilişkilidir. Destinasyonun fiyat rekabeti, ziyaretçilere mal ve hizmet sağlayan diğer alt sektörlerdeki fiyat rekabetine dayanmaktadır.

Destinasyonların rekabet edebilirliği mikro ve makro çevreyi etkileyen faktörlere bağlıdır. Kozak (2007) çalışmasında rekabeti belirleyen faktörleri tespit etmiş ve Türkiye'nin uluslararası turizm pazarındaki rekabet pozisyonunu değerlendirmiştir. Kozak ve Rimmington (1999) destinasyonların rekabetini nicel ve nitel yonden

değerlendirmişlerdir. Nicel faktörleri turist sayısı ve turist gelirleri olarak, nitel faktörleri ise turistin hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları olarak sınıflandırmışlardır. Bu görüşe göre bir turist bir destinasyonun nicel ve nitel yönlerini karşılaştırır ve buna göre bir seçim yapar. Türkiye'nin turizm endüstrisindeki pozitif yönleri yerel halkın konukseverliği, güvenlik, yerel ulaşım, doğal çevre ve doğal yiyeceklerdir. Bahar ve Kozak (2005) çalışmasında Türkiye ile Akdeniz ülkelerini rekabet gücü açısından karşılaştırmıştır. Bu çalışmada Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'ndeki en yakın rakipleri İspanya, İtalya, Yunanistan, Fransa ve Kıbrıs olarak belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin uluslararası turizm sektöründeki rekabet gücünü en olumlu etkileyen faktörün konukseverlik ve en olumsuz etkileyen faktörün ise fiziki uzaklık olduğu görülmüştür.

3.Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksinde Rekabet Faktörleri (The Travel & Tourism (T&T) Competitiveness Index – Competitive Factors)

Destinasyonların rekabet faktörlerini ölçmek için yapılan bir çalışma, Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından üstlenilmiştir. Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu (The Travel & Tourism Competitiveness Report- TTCR) ilk kez 2007 yılında Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabet Ağı tarafından yayınlanmıştır. Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu'nun temel unsuru, her ulusun seyahat ve turizm rekabet edebilirliği için toplam bir değeri temsil eden Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksidir (The Travel & Tourism Competitiveness Index- TTCI). Dünya Ekonomik Forumu Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksinde farklı ülkelerde seyahat ve turizm sektörlerinin geliştirilmesini cazip kılan faktörleri ve politikaları ölçmek amacı olarak yaklaşımını sürdürmektedir (Mazanec ve Ring, 2011: 728).

Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi (The Travel & Tourism Competitiveness Index- TTCI) rekabet değişkenlerini üç kategoriye dayandırmaktadır. Bu kategoriler; T & T düzenleyici çerçeve, T & T iş ortamı ve altyapı, T & T, beşeri, kültürel ve doğal kaynaklardır. Bu üç alt indeks 14 kriterden oluşmaktadır. Bunlar; politik kurallar ve düzenlemeler, çevresel sürdürülebilirlik, emniyet ve güvenlik, sağlık ve hijyen, seyahat ve turizme öncelik tanıma, havayolu ulaşımı altyapısı, karayolu ulaşımı altyapısı, turizm altyapısı, bilgi iletişim teknolojileri (BİT) altyapısı, T & T sektöründe fiyat rekabeti, insan kaynakları, seyahat ve turizm cazibesi, doğal kaynaklar, kültürel kaynaklardır (Bakınız: Tablo 1) (WEF, 2013: 4-5).

Tablo 1. Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksinde Rekabet Faktörleri

T & T Düzenleyici Çerçeve

1. Politik kurallar ve düzenlemeler
2. Çevresel sürdürülebilirlik
3. Emniyet ve güvenlik
4. Sağlık ve hijyen
5. Seyahat ve turizme öncelik tanıma

T & T İş Ortamı ve Altyapı

6. Havayolu ulaşımı altyapısı
7. Karayolu ulaşımı altyapısı
8. Turizm altyapısı
9. Bilgi iletişim teknolojileri (BİT) altyapısı
10. T & T sektöründe fiyat rekabeti

T & T Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar

11. İnsan kaynakları
12. Seyahat ve turizm cazibesi
13. Doğal kaynaklar
14. Kültürel kaynaklar

Kaynak: WEF (World Economic Forum). (2013), The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2013).

Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksindeki rekabet faktörlerini incelersek (WEF, 2013: 5-9); "Düzenleyici Çerçevede" şu beş alt başlık yer alır.

Politik kurallar ve düzenlemeler başlıklı kriterde; her ülkenin politika ortamı istikrarlı olduğu ölçüde T & T sektörü gelişmeyi yakalayabilir. Hükümetlere bağlı olarak, sektörün geliştirilmesinde, gelişimini destekleyici ya da engelleyici birtakım politikaların etkisi büyüktür. Hükümetler; geliştiren, destek ya da engel olan politikalara bağlı olarak sektörün çekiciliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilirler. Bazen iyi niyetli politikalar, amaçlananın aksine bürokrasi ve engeller yaratabilir.

Çevresel sürdürülebilirliği geliştirme politikaları, bir ülkenin gelecekte de cazip bir hedef olarak kalmasını ve devam etmesini sağlamak için son derece önemlidir. Bu kriter her ülkede hükümetin çevre ile ilgili düzenlemeleri arasında sıkça görülüyor. Turizmin çevresel etkileri göz önüne alındığında, hükümetlerin kendi ekonomilerindeki T & T sanayinin sürdürülebilir kalkınmada neden öncelik olduğu rahatça anlaşılabilir.

Bir ülkenin T & T sanayinin rekabetinin belirlenmesinde *emniyet ve güvenlik* kritik bir faktördür. Turistlerin yaygın suç, şiddet ve pahalılığın yanı sıra terörizm, polis hizmetlerine karşı güvensizlik ve trafik kazalarının sık olduğu, tehlikeli bölgelere ya da ülkelere gitmekten vazgeçmeleri muhtemeldir.

Sağlık ve hijyen, T & T rekabetçilik için önemlidir. Bir ülke içindeki gelişmiş içme suyu ve sağlık önlemleri, yolcuların konfor ve sağlığı için önemlidir. Turistlerin hasta olması

durumunda, ülkedeki sağlık sektörü hekimiyle, hastane yatak kapasitesiyle turistlere gerekli hizmeti vermek durumundadır.

Hükümet temel kalkınma projeleri için *Seyahat ve Turizm (T & T) sektörüne öncelik tanıyarak* gerekli fonları aktarabilir. Aynı zamanda, sektöre daha fazla özel yatırım çekmek gibi pozitif yayılma konusunda bir sinyal gönderir. T&T verileri toplamak, zamanında ve kaliteli hedef pazarlama kampanyaları yapmak için hükümetin çabalarının yanı sıra sektörün öncelikli hale getirilmesine de dikkat çekilebilir.

“İş Ortamı ve Altyapı” başlığı altında beş adet kriter yer almıştır;

Kaliteli *hava ulaştırma altyapısı* T & T rekabetçilik için önemlidir. Hem yurtiçi ve yurtdışı uçuşların kalitesi hem de mevcut koltuk sayısı, hava taşımacılığı miktarı, kalkış sayısı, ve havalimanı yoğunluğu hava ulaşım altyapısını oluşturur.

Bir ülke içinde hayati önem taşıyan hareket kolaylığı onun *karayolu taşıma altyapısının* yaygınlığı ve kalitesine bağlıdır. Ulusal ulaşım ağının yanı sıra demiryolları ve liman kalitesi de dikkate alınır. Bir bütün olarak ulusal ulaşım ağı iş merkezlerine ve turistik çekim merkezlerine erişebilme imkânı sunmaktadır.

Genel ulaşım altyapısından farklı olarak, her ülkede genel *turizm altyapısının* yönlerini ele alan bir başlık dâhil edilmiştir. Bu başlık, konaklama altyapısı (otel odalarının sayısı) ve büyük araç kiralama şirketlerinin yanı sıra turistler için finansal altyapıyı da (otomatik vızne makineleri durumu veya ATM) dikkate alır.

Modern bir T & T endüstrisi için çevrimiçi ortamın artan önemi göz önüne alındığında güzergâhları planlama, seyahat ve konaklamaları satın almak için *bilgi iletişim teknolojisi (BIT) altyapısının* kalitesi önemlidir. Burada toplumun online faaliyetlerinin sağlayan BIT etkisinin oranları (İnternet, telefon hatları ve geniş bant) ölçülür. Ayrıca işletmeler tarafından kullanılan internetin ekonomideki işlemlerin yürütülmesinde ne ölçüde kullanıldığı dikkate alınır.

Çok seyahat edenler için düşük maliyetlerin ülke çekiciliklerini arttırdığı ve *T & T sektöründe fiyat rekabeti* sağladığı apaçık ortadadır. Ülkelerdeki fiyat rekabetini ölçerken ülkedeki mal ve hizmetlerin diğer ülkelerdeki mal ve hizmetlerle karşılaştırıldığında ne ölçüde ucuz ve ya pahalı olduğunu hesaplamak için uçak bileti, vergiler ve havalimanı ücretleri, akaryakıt fiyat seviyeleri, otel konaklama ve vergilendirme gibi faktörler de ele alınmıştır.

“Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar” başlığında dört kriter bulunmaktadır;

İnsan kaynakları kriteri eğitim ve öğretim düzeyi ile sağlığı dikkate alır. Eğitim ve öğretim iş dünyası tarafından değerlendirilen eğitim öğretim sistemi kalitesinin yanında her ülkenin eğitim ve öğretim oranlarını da ölçer. Örgün eğitim sisteminin yanı sıra özel eğitim sistemleri ve özel şirketlerin çalışanlarına verdiği eğitimler de dikkate alınır.

İşletmelerde HIV/AIDS gibi hastalıklar da işgücü sağlığı kapsamında burada değerlendirilmektedir.

Bir ülkedeki insanların turizme ve yabancı ziyaretçilere açık olup olmadığı o ülkenin rekabet edebilirliği üzerinde oldukça etkilidir. *Toplumun turizme açık olması*, büyük hacimli iş bağlantılarının da o ülkeye yapılmasını sağlayacaktır.

Ulusal T & T rekabetinde bir başka önemli faktör de *doğal kaynaklardır*. Turistlere doğal kaynaklara ulaşma imkânı sunan ülkelerin rekabet avantajına sahip olduğu açıkça ortadadır. UNESCO'nun sayısız doğal dünya mirası içeren çevresel çekicilikleri doğal çevrenin kalitesi, fauna zenginliği, hayvan çeşitliliği ve ulusal koruma alanlarının yüzdesiyle gözler önündedir.

Son olarak, her ülkenin kullanımındaki *kültürel kaynaklar* da dünyada T & T rekabetinde kritik bir etkidir. UNESCO'nun kültürel dünya mirası sitelerinin yanı sıra ülkedeki stadyum koltuk kapasitesi ve ülkenin uluslararası fuar ve sergi sayısı da kültürel zenginliğin bir göstergesidir.

4.Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye'nin ve Avrupa Ülkelerinin Rekabet Düzeyleri

Turizm sektörü yeni istihdam olanakları sağlama, Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya ve ödemeler dengesine pozitif yönde destek olması gibi özellikleriyle ülkelerin ekonomik kalkınmasının arkasındaki en önemli etkenlerden biri olmuştur. Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) verilerine göre; uluslararası turizm 2012 yılında da hızlı büyümesini sürdürdü. Dünya genelinde, uluslararası turist varışları 2012 yılında 1 milyar 35 milyon turist sayısına ve uluslararası turizm gelirleri de 1 trilyon 75 milyar dolara ulaşmıştır. Dünya turizm hareketlerinin büyük bir kısmını ise; Avrupa Kıtasında yer alan ülkeler oluşturmaktadır. Avrupa kıtası 2012 yılında dünya turist sayısının %52'si olan 534 milyon turisti ağırlamış ve dünya turizm gelirlerinin %43'ü olan 458 milyar dolar geliri elde etmiştir (WTO, 2013: 3). 2012 yılında Türkiye 35 milyon 698 bin turist ile Avrupa kıtası turist sayısının %6.7'sine sahip olmuştur (WTO, 2013: 8). Ayrıca, Türkiye birçok Avrupa vatandaşı için başlıca destinasyon bölgesi durumundadır. Türkiye'ye gelen turistlerin %14,1'ini Almanlar (5,028 milyon turist), %10,1'ini Ruslar (3,599 milyon turist) ve %6,6'sını İngilizler (2,456 milyon turist) oluşturmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2012 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri, 2012). Turizm gelirleri açısından 2012 yılında Türkiye 25,653 milyar\$ ile Avrupa kıtası turizm gelirlerinin %5.6'sını elde etmiştir (WTO, 2013: 8). Dünyada yükselen refah düzeyine paralel olarak seyahate ayrılan gelirin ve ulaşım olanaklarının artması sonucu, büyüyen uluslararası turizm pazarından en yüksek payı almak için Avrupa ülkeleri ve Türkiye gibi turist çeken ülkeler arasındaki rekabet giderek artmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) ülkelerin rekabet düzeylerini belirlemek ve karşılaştırmalı olarak turistik açıdan zayıf ve güçlü oldukları boyutların anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporu'nu

yayınlanmaktadır. En son 2013 yılında yayınlanan raporda ülkelerin birçok rekabet değişkenleri ele alınmıştır. Ülkeler üç ana grup, 14 alt grupta (7 puan üzerinden) toplam 75 tema hakkında değerlendirilmiştir. Buna göre; Türkiye'nin 2013 Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporundaki veriler Tablo 2 ve 2011 Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporundaki veriler Tablo 3 de gösterilmektedir. Tablolar incelendiğinde; Türkiye'nin çok sayıda kriterde önemli derecede ilerleme kaydettiği görülmektedir.

Tablo 2.Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye-2013

T&T Düzenleyici Çerçeve	Sıralama (64)	Sıralama (140 Ülke)	İş Ortamı & Altyapı	Sıralama (52)	Sıralama (140 Ülke)	T&T Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar	Sıralama (27)	Sıralama (140 Ülke)
Politik Kurallar ve Düzenlemeler		34	Havayolu Altyapısı		29	İnsan Kaynakları		68
Çevresel Sürdürülebilirlik		95	Karayolu Altyapısı		52	Seyahat ve Turizm İstek Eğilimi		35
Emniyet ve Güvenlik		79	Turizm Altyapısı		45	Doğal Kaynaklar		78
Sağlık ve Hijyen		64	Bilgi ve İletişim Teknolojileri Altyapısı		71	Kültürel Kaynaklar		19
Seyahat ve Turizm Öncelik Tanıma		63	Seyahat ve Turizmde (T&T) Fiyat Rekabeti		112			

Kaynak: WEF (World Economic Forum). (2013), The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2013).

Tablo 2 ve 3'ü birlikte değerlendirdiğimizde şu hususlar göze çarpmaktadır. "Düzenleyici Çerçeve" kriterlerinde 2011'de 66. sırada olan Türkiye 2013'de 64. sıraya yükselmiştir. "İş Ortamı ve Altyapıda" üç basamak ilerlemiş ve 55. sıradan 52. sıraya yükselmiştir. "Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar" değişkenlerinde bir basamak yükselerek 28. sıradan 27. sıraya gelmiştir.

Tablo 3.Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye-2011

T&T Düzenleyici Çerçeve	Sıralama (66)	Sıralama (139 Ülke)	İş Ortamı & Altyapı	Sıralama (55)	Sıralama (139 Ülke)	T&T Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar	Sıralama (28)	Sıralama (139 Ülke)
Politik Kurallar ve Düzenlemeler		34	Havayolu Altyapısı		37	İnsan Kaynakları		69
Çevresel Sürdürülebilirlik		85	Karayolu Altyapısı		60	Seyahat ve Turizm İstek Eğilimi		35
Emniyet ve Güvenlik		97	Turizm Altyapısı		54	Doğal Kaynaklar		81
Sağlık ve Hijyen		67	Bilgi ve İletişim Teknolojileri Altyapısı		59	Kültürel Kaynaklar		21
Seyahat ve Turizm Öncelik Tanıma		61	Seyahat ve Turizmde (T&T) Fiyat Rekabeti		108			

Kaynak: WEF (World Economic Forum). (2011), The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2011).

2009 Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksinde Türkiye 56. sırada yer alırken, 2011 yılında 50. sıraya yükselmiş ve 2013 yılında 4 sıra daha yükselerek 46. sıraya ilerlemiştir. Ülkenin başlıca gücü; zengin kültürel kaynakları, 20 dünya kültürel mirası, birkaç uluslararası fuar ve sergileriyle güçlü endüstrilere dayanmaktadır. Türkiye havayolu altyapısını ve turizm altyapısını geliştirmiştir. Fakat bazı alanlar ülkenin rekabet edilebilirlik performansını geriye çekmektedir. Güvenlik ve emniyet konuları henüz istenen düzeyde değildir. Taşıma altyapısı yetersizdir (özellikle demiryolu ve limanlar). Türkiye hızlıca gelişen bir turizm destinasyonu olarak, BİT altyapısı istenilen düzeyde değildir. Buna ilave olarak, çevresel sürdürülebilirlik için daha çok çaba gösterilmesi gerekir. Bütün bunlara rağmen Türkiye gelecekte de büyük ilgi odağı olacak bir ülkedir (WEF, 2013:16).

Türkiye zengin kültürel mirası açısından her iki raporda da dünya sıralamasında ön sıralarda (2013-19.sıra/2011-21.sıra) yer almıştır. Her iki raporda da çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik, sağlık-hijyen ve karayolu ulaşımı açısından Türkiye'nin notu ise olumsuzdur. 2013 yılı raporunda; Türkiye'nin özellikle çevre sürdürülebilirliği ve emniyet-güvenlik konularındaki 95. ve 79. sırasıyla bu alanlarda kendini geliştirmesi gerektiği görülmektedir. Türkiye'nin turistik kaynağı olan doğal ve tarihi zenginliklerini koruma konusunda yeterli olmadığı çevresel sürdürülebilirlik sütununun 140 ülke arasında 95. sırada olmasından anlaşılmaktadır. Politik kural ve düzenlemeler değişkeninde ise 34. sırada olmasıyla göreceli olarak daha iyi konumda yer almaktadır. İş ortamı ve altyapı alt endeksinin içerisinde hava ulaşımı altyapısı, kara ulaşımı altyapısı, turizm altyapısı, bilişim altyapısı ve fiyat rekabetçiliği ana unsurları yer almaktadır. Türkiye bu unsurlar arasında, hava ulaşımı altyapısında 29. sırada olmasıyla iyi bir noktada bulunurken bilişim altyapısı ve fiyat rekabetçiliği unsurlarında geride kalmaktadır. Üçüncü alt endeks olan seyahat ve turizme dair beşeri, kültürel ve doğal kaynaklar başlığında insan kaynakları, turizme yakınlık, doğal kaynaklar ve kültürel kaynaklar alt unsurları bulunmaktadır. Türkiye kültürel kaynaklar unsurunda 19. sırada, insan kaynakları unsurunda 68. sırada yer almaktadır. Daha detaya girildiğinde ise Türkiye'nin, temiz suya erişim, havayolu sayısı, kültürel sit alanı sayısı gibi unsurlarda göreceli olarak güçlü, çevre koruması düzenlemeleri, hava kirliliği, devletin turizme yönelik yatırımları, havaalanlarının nüfus yoğunluğu gibi unsurlarda ise göreceli olarak geride olduğu gözlemlenmektedir. Rapora göre Türkiye'nin güçlü yönleri; kültürel ve turistik potansiyeline dair veriler etrafında toplanmaktadır. (Dünya Kültürel Mirasları, birçok ulusal ve uluslararası fuar ve organizasyona ev sahipliği yapması, güçlü sanat, kültürel ve doğal faaliyetler vb. gibi). Türkiye'nin avantajlı konumunu desteklemektedir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, hala en büyük sorunların güvenlik ve sağlık alanlarında ortaya çıktığı görülmektedir. Gıda güvenliği, hijyen, terör olayları, şiddet ve suç olayları Türkiye'ye olumsuz puanları yazdıran diğer önemli unsurlardır. Bununla beraber, ürün çeşitliliği ve yatak kapasitesinde yaşanan artışlara karşın, özellikle ulaşım olanakları ve alt yapısı konusundaki (havayolu hariç) sorunlar da Türkiye'nin zayıf yönü olarak görülmektedir. Tablo 4'de 2013 Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edilebilirlik Raporuna göre Avrupa ülkelerinin rekabet düzeyleri ve Türkiye'nin Avrupa kıtası içerisindeki yeri ile Avrupa bölgesindeki önemli rakiplerine göre olumlu/olumsuz yanları yer almaktadır.

Tablo 4.Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporu-2013: Avrupa

Ülke/Ekonomi	Avrupa Bölgesel Sıra	Genel Sıra (2013)	Genel Sıra (2011)	Genel Puan	T & T Düzenleyici Çerçeve		T & T İş Ortamı ve Altyapı		T & T Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar	
					Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
İsviçre	1	1	1	5.66	1	5.94	1	5.42	2	5.63
Almanya	2	2	2	5.39	8	5.57	6	5.29	7	5.31
Avusturya	3	3	4	5.39	2	5.80	11	5.11	9	5.24
İspanya	4	4	8	5.38	14	5.48	5	5.30	6	5.36
İngiltere	5	5	7	5.38	17	5.44	10	5.13	3	5.57
Fransa	6	7	3	5.31	9	5.56	7	5.18	11	5.20
İsveç	7	9	5	5.24	12	5.54	23	4.89	8	5.30
Hollanda	8	13	14	5.14	16	5.45	15	5.01	16	4.97
İzlanda	9	16	11	5.10	3	5.77	13	5.06	36	4.47
Finlandiya	10	17	17	5.10	5	5.74	22	4.89	24	4.65
Belçika	11	18	23	5.04	18	5.43	26	4.78	18	4.90
İrlanda	12	19	21	5.01	7	5.68	19	4.96	40	4.41
Portekiz	13	20	18	5.01	20	5.42	27	4.78	19	4.84
Danimarka	14	21	16	4.98	25	5.31	16	4.98	26	4.64
Norveç	15	22	20	4.95	11	5.55	28	4.77	33	4.53
Lüksemburg	16	23	15	4.93	21	5.41	20	4.96	39	4.42
Malta	17	24	26	4.92	15	5.47	14	5.06	49	4.22
İtalya	18	26	27	4.90	50	4.90	29	4.76	14	5.05
Kıbrıs	19	29	24	4.84	22	5.35	21	4.89	46	4.27
Estonya	20	30	25	4.82	10	5.55	30	4.72	51	4.19
Çek Cum.	21	31	31	4.78	28	5.24	37	4.49	28	4.61
Yunanistan	22	32	29	4.75	39	5.02	33	4.65	30	4.58
Hırvatistan	23	35	34	4.59	42	4.99	39	4.43	42	4.37
Slovenya	24	36	33	4.58	33	5.12	35	4.52	52	4.11
Macaristan	25	39	38	4.51	26	5.29	49	4.16	54	4.08
Karadağ	26	40	36	4.50	34	5.09	50	4.14	47	4.26
Polonya	27	42	49	4.47	49	4.92	58	3.94	32	4.56
Türkiye	28	46	50	4.44	64	4.62	52	4.08	27	4.63
Letonya	29	48	51	4.43	35	5.08	40	4.40	77	3.81
Litvanya	30	49	55	4.39	41	4.99	48	4.19	61	3.98
Bulgaristan	31	50	48	4.38	58	4.79	45	4.24	53	4.10
Slovakya	32	54	54	4.32	43	4.96	60	3.92	55	4.06
Rusya	33	63	59	4.16	92	4.24	46	4.22	58	4.02
Gürcistan	34	66	73	4.10	30	5.18	80	3.46	91	3.67
Romanya	35	68	63	4.04	66	4.61	68	3.67	73	3.85
Makedonya	36	75	76	3.98	57	4.79	74	3.58	100	3.58
Ukrayna	37	76	85	3.98	60	4.73	71	3.62	99	3.59
Arnavutluk	38	77	71	3.97	63	4.65	90	3.31	63	3.96
Ermenistan	39	79	90	3.96	51	4.88	88	3.34	94	3.65
Sırbistan	40	89	82	3.78	74	4.50	81	3.40	109	3.45
Bosna Hersek	41	90	97	3.78	75	4.47	95	3.19	92	3.66
Moldova	42	102	99	3.60	65	4.61	97	3.16	133	3.04

Kaynak: WEF (World Economic Forum). (2013), The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2013).

Tablo 4'e göre; 2013 Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye rekabet düzeyleri bakımından 4.44 puan elde ederek 42 Avrupa ülkesi arasında 28. sırada yer almıştır. Türkiye büyük bir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen, Avrupa ülkeleri ile rekabet edebilirlik düzeyleri açısından halen kat etmesi gereken büyük bir yol vardır. Tabloya göre; İsviçre 2013 Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksinde (TTCI) bütün ülkeler arasında ilk sırada yer almıştır. Fransa ve İsveç 6. Ve 7. Sırada iken Almanya, Avusturya, İspanya ve İngiltere ilk beşte yer almaktadır. Sırbistan, Bosna Hersek ve Moldova son sıralardadır.

Tablo 4'e göre, Avrupa bölgesinde ilk 5 sırada yer alan ülkeleri incelediğimizde; İsviçre, hemen hemen bütün endekslerde iyi bir şekilde performans göstermeye devam etmektedir. İsviçre'nin altyapısı özellikle kara ulaşımlarında dünyada en iyiler arasındadır. Dünyanın en iyi otel yönetim okullarının birçoğunu barındıran ülke; zengin ve donanımlı kaynaklarından dolayı turistlerin ilgisini çekmektedir. Ülke topraklarının büyük çoğunluğu koruma altındadır ve çevre düzeni çok sıkıdır. T&T endüstrisi sürdürülebilirliği geliştirmek için değerlendirilmektedir. Bu iyi çevre şartları, yüksek güven ve emniyetle birleşerek T&T rekabetçiliğinin dayanıklılığına katkı sağlamaktadır. En kaliteli demiryolları ve mükemmel bir ulaşım ağı ile İsviçre ülkeler arasında en iyiler arasındadır (WEF, 2013: 14). Almanya, Avrupa da 2. sıradadır. İsviçre'ye benzer yapısı ile dünyada en iyiler arasındadır. Hem ülke içi hem de ülke dışına kolaylık sağlayan karayolu ulaşımında 6. ve hava ulaşımında 7. sıradadır. Almanya birçok kültürel kaynağa sahip (Dünya kültürel mirası ülkeler arasında 5. sırada) ve otel fiyatları nispeten rekabet içerisinde iken yıllık hemen hemen 600 uluslararası fuara ve sergiye ev sahipliği yapmaktadır. Buna ek olarak, Almanya T & T endüstrisinin gelişmesi için büyük çabalar sarf etmiş ve birçok uluslararası çevre anlaşmaları yapmıştır (WEF, 2013: 14). Avusturya, 2011'den beri bir pozisyon gelişerek 3.sırada yer almıştır. Onun güçlü performansını belirleyen faktörler; İtalya ile birinciliği paylaştığı turizm altyapısı, ziyaretçilere karşı hoşgörülü davranış, emniyetli ve güvenilir çevre ve en önemlisi onun zengin kültürel kaynaklarıdır. Avusturya 9 dünya kültürel mirasına ev sahipliği yapmaktadır. Ülkenin turizm endüstrisi, sıkı ve iyi uygulanan çevresel düzenlemelerle geliştirilmekte ve sürdürülebilir çevre için olumlu performans göstermeye devam etmektedir. Avusturya'nın turizm altyapısı, bol araba kiralama imkânları, otel-konaklama hizmetleri ve ATM makinesi eklenmiş otel odaları ile de göz doldurmaktadır (WEF, 2013: 14). İspanya, 2011'den beri büyük gelişme gösteren 10 ülke arasında yer alır. Son değerlendirmeden beri 4 sıra yükselmiş ve raporda 4. sırada yer almıştır. İspanya sahip olduğu birçok dünya mirasından dolayı kültürel kaynaklarda ilk sırada yer alıyor ve aynı zamanda ülkenin önemli spor stadyum kapasitesi yanında birçok fuar ve sergilere ev sahipliği yapmaktadır. Ülke turizm yapısı, birçok otel odası, araba kiralama kolaylıkları ve ATM'ler ile ayrıca çok güçlüdür. Bununla birlikte, havayolu ulaşım yapısı oldukça gelişmiş ve dünya listesinde ilk 10 arasında yer almıştır. İspanya son değerlendirmeden beri birkaç alanda gelişmiştir. Özellikle ülkede bir işe başlamak, Dünya Bankası'na göre oldukça az maliyetli ve az sıkıntılıdır ve otel fiyatları biraz düşmüştür. Devlet, ülkeyi turizm önceliğinde ilk 10' a taşıyarak, turizmi gelişim ajandasının en üstünde tutmuştur (WEF, 2013: 14). İngiltere, bu yıl 5. sıraya ulaşmış, raporun son basımından beri 2 pozisyon daha yükselmiştir. Ülkenin T&T rekabeti, mükemmel kültürel kaynaklara dayandırılır (3.sırada). Ülke 2012'de 2 önemli

etkinlikten yararlanmışlardır. Bunlar; Olimpiyat oyunları ve kraliçe 2. Elizabeth'in elmas yıl dönümüdür. Sonuç, raporda tamamen yansıtılmamasına rağmen, İngiltere hava ulaşım altyapısını, sağlam bilgi iletişim teknolojilerini destekleyerek ve ülke ziyaretine ilgiyi artırarak, turizm kampanyaları açısından bu etkinliklerin düzenini oluşturmuştur. Genel olarak, desteklenen çevre politikalarında 8. sırada yer alır. Ülke, mükemmel insan gücü esasına dayanırken, sektörün gelişimini de desteklemektedir. İngiltere dünya genelinde hava alanlarındaki bilet vergilerinde en yüksek 2. ülkedir (WEF, 2013: 14-15). Son yıllarda olduğu gibi, Avrupa sıralamasının altlarında bir dizi Balkan Ülkesi yer almaktadır (Sırbistan, Bosna Hersek ve Moldova). Bu ülkeler, sağlık sektörünün gelişmesini ve Seyahat & Turizm sektörünün büyümesini destekleyici önemli alt yapı yatırımlarına gerek duyacaklardır (WEF, 2013: 17).

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye'nin ve Avrupa ülkelerinin rekabet edilebilirlik düzeyleri değerlendirilmiştir. Seyahat ve Turizm (T&T) Rekabet Edebilirlik Endeksi Raporu'nda belirtilen 3 ana kategori (Düzenleyici Çerçeve, İş Ortamı & Altyapı, Beşeri, Kültürel ve Doğal Kaynaklar) ve 14 kritere (Politik kurallar ve düzenlemeler, Çevresel sürdürülebilirlik, Emniyet ve güvenlik, Sağlık ve hijyen, Seyahat ve turizm önceliği, Havayolu-Karayolu-Turizm-Bilgi ve İletişim Teknolojileri Altyapısı, Fiyat rekabeti, Beşeri kaynaklar, Seyahat ve turizm istek eğilimi, Doğal kaynaklar ve Kültürel kaynaklar) göre Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerinin rekabet düzeyleri ele alınmıştır.

Bu çalışma başta Türkiye olmak üzere İsviçre, Almanya, Avusturya, İspanya, İngiltere gibi bazı Avrupa ülkeleri ve bir dizi Balkan ülkesi (Sırbistan, Bosna Hersek ve Moldova) üzerinde durmaktadır. Bu ülkelerin Seyahat & Turizm Rekabet Edebilirlik Raporunda nasıl değerlendirildiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Üst sıralarda yer alan Avrupa ülkeleri sanayi sektöründe de özel yatırımları çekmektedirler. Yine bu ülkeler, uluslararası turizm ve seyahat sergilerine hizmet vermektedir ve destinasyon pazarlama kampanyalarına katkıda bulunmaktadır. Bunlara ek olarak zirvedeki ülkelerin ulusal turizm algıları; ülkenin ve toplumun turizme ve yabancı ziyaretçilere açık olmasıdır. Bu ülkedeki insanlar yabancı ve yerli turisti hoş karşılamakta, bu da turistik bölgeler için cazip bir durum oluşturmaktadır.

Türkiye zengin kültürel miras açısından dünya sıralamasında önlerde yer almaktadır. Türkiye'de hava ulaşım altyapısında yapılan iyileştirmeler ve turizm yatırımları sektörün büyümesine olumlu katkı sağlamaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik, sağlık-hijyen ve karayolu ulaşımı açısından Türkiye sıralamada kötü durumdadır. Daha detaya girmek gerekirse, Türkiye'nin rekabet gücünü olumlu etkileyen faktörler; kültürel kaynaklar, hava ulaşım altyapısı, araç kiralama şirketlerinin çokluğu (1. sıradadır), içme suyuna erişim (1. sıradadır.), karayolu ulaşım ağı kalitesi (28.), iş seyahatleri (11), turistin alışma süresi (22.), turizm altyapısındaki gelişmeler, seyahat ve turizm istek eğilimi, politik kural ve düzenlemelerdir.

Türkiye'nin rekabet gücünü olumsuz etkileyen faktörler ise; çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik, insan kaynakları ve doğal kaynaklar, sağlık-hijyen, bilgi iletişim teknolojisi altyapısı ve seyahat ve turizm önceliğidir. Daha da detaya girilirse, trafik kazaları (48.), terör (126.), polise güvenirlilik (80.), cinayet ve şiddet (74.), spor stadyumları (83.), çevre anlaşmaları (123.), tehlikedeki biyolojik tür (106.), doktor sayısı (73.), sağlık önlemleri (67.), hastane yatak kapasitesi (72.), otel odaları sayısı (63.), göreceli olarak pazarlama faaliyetlerinin etkinliği (48.), otel fiyatları (86.), liman ve demiryolu altyapısı (63. ve 53.), eğitim kalitesi (81.), trafik yoğunluğu (57.), internet kullanımı (bireysel, 69.), internet aboneliği (56.) ve sabit telefon hattı (62.) gibi faktörlerdir. Bu çalışmadan elde edilen verilere göre Türkiye kara yolu altyapısında, beşeri ve doğal kaynaklarda, bilgi iletişim teknolojisi altyapısında veya sağlık - hijyen ve güvenlik konularında rekabet avantajı kazanarak pozisyonunu geliştirebilir.

Sonuç olarak önerebileceğimiz hususlar şunlardır; hizmet ve ürünlerin kalitesi artırılabilir, bu ürün ve hizmete istek devamlı hale getirilebilir. Böylece turizm ürün ve hizmet fiyatları daha makul seviyeye gelebilir. Bu çalışma uluslararası turizm pazarına yön veren ülkelerin rekabet düzeylerine de ışık tutmaktadır. Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında turizm rekabetinde büyük bir fark vardır. Bu farkı azaltmak için Avrupa'da rekabeti belirleyen faktörler dikkate alınmalıdır. Örneğin Türkiye; güvenlik konusunda tedbirler alabilir ve bilgi iletişim teknolojilerine yapacağı yatırımlarla rekabet düzeyini yükseltebilir. Taşıma altyapısı, özellikle demiryolu ve limanlar geliştirilebilir. Turizm altyapısı da geliştirilerek Avrupa ile aynı seviyede rekabet edilebilir. Buna ilave olarak devlet ve özel sektör birlikte çalışmalı, uluslararası turizm pazarındaki yenilikleri takip etmeli ve gerekli yenilikleri yapmalıdır.

Dünya Ekonomik Forumu, gelişmekte olan ülkelerde önemli bir ekonomik faaliyet haline gelen ve istihdam olanakları sağlayan bu sektöre, gelişmiş ülkelerdeki deneyimler ışığında daha sağlıklı ve sürdürülebilir koşullarda gelişimini sağlamaya yönelik bir yol haritası sunmaktadır. Türkiye'nin, tespit edilen eksiklik ve sorunları dikkatle değerlendirip eksiklikleri tamamlama yoluna gitmesi ve dünya turizm pastasından daha fazla pay alması gerekmektedir.

Kaynakça

- ANGELKOVA, T., KOTESKI, C., JAKOVLEV, Z. ve MITREVSKA, E. (2012), Sustainability and Competitiveness of Tourism, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 221-227.
- BAHAR, O. (2004), Türkiye'de Turizm Sektörünün Rekabet Gücü Analizi Üzerine Bir Alan Araştırması: Muğla Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Muğla.*
- BAHAR, O. ve KOZAK, M. (2005), Türkiye Turizminin Akdeniz Ülkeleri ile Rekabet Gücü Açısından Karşılaştırılması, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 139-152.

- BALAN, D., BALAURE, V. ve VEGHEŞ, C. (2009), Travel and Tourism Competitiveness of the World's Top Tourism Destinations: An Exploratory Assessment, *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*, 11 (2): 979-987.
- CLAVER-CORTES, E., MOLINA-AZORIN, J.F. ve PEREIRA-MOLINER, J. (2007), Competitiveness in Mass Tourism, *Annals of Tourism Research*, 34 (3), 727-745.
- CROUCH, G. I. (2007), Modelling Destination Competitiveness: A Survey and Analysis of the Impact of Competitiveness Attributes, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd, Australia.
- CROUCH, G. I. ve RITCHIE, J. R. B. (1999), Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity, *Journal of Business Research*, 44 (3): 137-152.
- D'HAUTESERRE, A.-M. (2000), Lessons in Managed Destination Competitiveness: The Case of Foxwoods Casino Resort, *Tourism Management*, 21 (1): 23-32.
- DIMOSKA, T. ve TRIMCEV, B. (2012), Competitiveness Strategies for Supporting Economic Development of the Touristic Destination, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 279-288.
- DWYER, L., FORSYTH, P. ve RAO, P. (2000), The Price Competitiveness of Travel and Tourism: A Comparison of 19 Destinations, *Tourism Management*, 21 (1), 9-22.
- DWYER, L., FORSYTH, P. ve RAO, P. (2001), PPPs and the Price Competitiveness of International Tourism Destinations, Joint World Bank-OECD Seminar on Purchasing Power Parities, Recent Advances in Methods and Applications, Washington D.C.
- DWYER, L. ve KIM, C. (2003), Destination Competitiveness: Determinants and Indicators, *Current Issues in Tourism*, 6 (5): 369-414.
- ENRIGHT, M.J. ve NEWTON, J. (2004), Tourism Destination Competitiveness: A Quantitati ve Approach, *Tourism Management*, 25 (6), 777-788.
- HONG, W. C. (2008), Competitiveness in the Tourism Sector: A Comprehensive Approach from Economic and Management Points, Physica-Verlag Heidelberg.
- İNAL, G. A. (2003), A Study Into Competitiveness Indicators, TÜSİAD Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF).
- KAYAR, Ç.H. ve KOZAK N. (2008), Measuring Destination Competitiveness: An Application of Travel and Tourism Competitiveness Index, The 4th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure Proceedings Book, Antalya, 72-85.
- KOÇ, E. (2009), A Review of Country Tourism Competitiveness, Research Performance and Overall Country Competitiveness, *CompetitivenessReview*:

An International Business Journal incorporating Journal of Global Competitiveness, 19 (2), 119-133.

- KOZAK, M. (2007), Türkiye'nin Uluslararası Turizmde Rekabet Düzeyi Konusunda Yürütülen Çalışmaların Genel Bir Analizi, Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Çeşme, İzmir, 419-425.
- KOZAK, M. ve RIMMINGTON, M. (1999), Measuring Tourist Destination Competitiveness: Conceptual Considerations and Empirical Findings, *Hospitality Management*, 18 (3): 273-283.
- MAZANEC, J. A. ve RING, A. (2011), Tourism Destination Competitiveness: Second Thoughts on the World Economic Forum Reports, *Tourism Economics*, 17 (4): 725-751.
- MIHALIC, T. (2000), Environmental Management of a Tourist Destination: A Factor of Tourism Competitiveness, *Tourism Management*, 21 (1): 65-78.
- SMIT, A.J. (2010), The Competitive Advantage of Nations: is Porter's Diamond Framework a New Theory that Explains the International Competitiveness of Countries?, *Southern Business Review*, 14 (1), 105-130.
- T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI 2012 YILI SINIR GİRİŞ-ÇIKIŞ İSTATİSTİKLERİ, <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 10.10.2013)
- ULENGİN, F., ÖNSEL EKİCİ, Ş. ve KARAATA, S. (2012), Türkiye'nin Küresel Rekabet Düzeyi 2012-2013, Dünya Ekonomik Forumu Küresel Rekabetçilik Raporu 2012-2013'e Göre Bir Değerlendirme, TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF) ve Sektörel Dernekler Federasyonu (SEDEFED), İstanbul.
- WEF (World Economic Forum). (2011), The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2011), http://www3.weforum.org/docs/WEF_TravelTourismCompetitiveness_Report_2011.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03.2013)
- WEF (World Economic Forum). (2013), The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2013), http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03.2013)
- WTO (WORLD TOURISM ORGANIZATION). (2013), Tourism Highlights, 2013 Edition.